ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Մոսկվա, 20 յուլիսի

«Մշակ» լրագրի 121 համարում դուք «Թիւրքիայի հայոց տնտեսական դրութիւնը» վերնագրով ձեր յօդուածի ռուսերէն թարգմանած բրօշիւրի տպագրութեան և հրատարակութեան հաշիւը մեզանից պահանջում էք։ Մենք ամենայն ուրախութեամբ պատրաստ ենք հաշիւ տալ և եթէ մինչև այժմ ուշացրել ենք այս բանը, միակ պատճառն այն է եղել՝ որ բրօշիւրը չը նայելով՝ որ բարեգործական նպատակով է ծախւում, յօգուտ Մոսկվայի չքաւոր ուսանողների, այնու ամենայնիւ շատ քիչ օրինակ է ծախվել։ Բոլորը համարեա միայն Մոսկվա է ծախված։

Ահա մեր հաշիւը. Մուտք. պ. Գ. Արծրունուց տպագրութեան համար . . .	100 ր. — կ.
Բրօշիւրների ծախելուց . . .	33 ր. 15 կ.
Ընդամենը	133 ր. 15 կ.
Տպագրված է 1500 օրինակ.	
Ծախք. Սրբագրութեան համար պ. Տէր-Աւետիքեանցին . . .	10 ր. — կ.
Տպագրութեան համար . . .	80 ր. — կ.
Փօստի ծախք պ. Գ. Արծրունուն 100 օր.—բրօշիւրի ուղարկելու համար . . .	3 ր. 15 կ.
Զանազան հայ և ռուս խմբագրութիւններին ուղարկելու. . . .	77 կ.
Ընդամենը	93 ր. 92 կ.
Ուրեմն առձեռն մնում է .	(133 ր. 15 կ. (93 ր. 92 կ.
	39 ր. 23 կ.
Այդ մեր ձեռին եղած գումարը 39 ր. ուղարկում ենք պ. Գ. Արծրունուն . . .	39 ր. — կ.
Առաջուց ուղարկել ենք պ. Գ. Արծրունուն 100 հատ իր բրօշիւրից	25 ր. — կ.
Ընդամենը	64 ր. — կ.

Ուրեմն պ. Արծրունու մեզ փոխ տուած 100 ր. պարտքից մենք վճարած ենք 64։ Մնում է 36 ր., որը կը հատուցվի, երբ բրօշիւրները կը ծախվեն։ Ապա բոլոր օգուտը կը գործադրվի յօգուտ չքաւոր ուսանողների։ Բրօշիւրը *) ստանալ ցանկացողներին խնդրում ենք դիմել մեզ հետևեալ հասցէով. Въ Москву, студенту Петровской Академіи Аветису Калантарову. կամ թէ въ Москву. Въ книжный магазинъ Мамонтова на Кузнецкомъ мосту.

Մեր հաշիւը ի հարկէ կատարեալ չէ, որովհետև մենք Պետերբուրգ և ուրիշ տեղեր բրօշիւրներ ենք ուղարկել և չը գիտենք. թէ ինչ դրութեան մէջ են այնտեղ գործերը։ Այնու ամենայնիւ «Մշակի» 121 համարում երևացած նկատողութիւնից յետոյ մենք պարտք համարեցինք այս փոքրիկ հաշիւը ներկայացնել, երկմտութեան առիթը վերացնելու համար։

Ի վերջոյ մեր շնորհակալութիւնը յայտնելով պ. Գ. Արծրունուն, որ նիւթապէս օգնել է մեզ մեր նպատակին հասնելու, մի և նոյն ժամանակը չենք կարող ծածկել մեր զարմանքը, որ նա այդպէս շուտ մոռացել է որ այդ գործը պ. Հ. Առաքելեանցի (բրօշիւրի թարգմանչի) գնալուց յետոյ մեզ վրա է մնացած, քանի որ մեզանից մէկը անցեալ տարի եղել է Թիֆլիս պ. Գ. Արծրունու մօտ և յայտնել է որ այժմ այդ գործերը մեր ձեռին են։

Ց. Տէր-Մովսէսեանց, Ա. Քալանթարեանց
Գ. Իսգրաշեանց

---

*) Экономическое положеніе Турецкихъ Армянъ. Գինն է 25 կոպէկ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Մեղրի, յուլիսի 15

Յուլիս ամսի մէկին, բնիկ բնակիչներից մինի տունը ենթարկվեցաւ սարսափելի և գիւղում չը տեսնված հրդեհի, որի հետևանքը եղաւ այն՝ որ կարճ միջոցում տունը, և միջի եղած բոլորը այրվեցաւ, կարճ միջոցում խեղճ տանտէրը կորցնելով իր բոլոր կարողութիւնը, ընկաւ դառն աղքատութեան մէջ։ Աւելորդ չենք համարում շնորհակալութիւն մատուցանել այն անձանց, որոնք հրդեհի վտանգները մի կողմ թողած, մեծ ջանք էին թափում, հրդեհի սաստկութիւնը նուազեցնելու, չը թողլ տալու որ հարևան տները ևս ենթարկվեն նոյն վիճակին, մանաւանդ որ կարծում էին բոլոր գիւղը նոյն վտանգին կենթարկվի։

Եւ սա տարօրինակ չը պէտք է թւի. բառ որում գիւղացիք քօլ ասված դիւրավառ փայտը, և նոյնպէս չերամի որթի համար գործ ածած թըթենու մնացորդները, նոյնպէս և բոլոր փայտեղէնը, և խոտեղէնը պահում են իւրաքանչիւրը իր տան մօտ, բաց դրութեամբ. այդ տեղերը միմեանց շատ մօտ գտնվելով, առիթ էին տալիս կարծելու որ վնասը ընդհանուր գիւղին պիտի հասնի, սակայն Աստուծոյ ողորմութեամբ, միայն մէկ տուն այրվելով ամեն բան վերջացաւ։ Բայց այնու ամենայնիւ այդպիսի վտանգների յաճախ կրկնվելու կարելիութիւնը աչքի առաջ ունենալով և այն դիւրավառ նիւթերը, որ դարսած են գիւղի մէջ, հրաւիրում ենք Մեղրիի տանուտէրի ուշադրութիւնը, որ պատուիրէ հասարակութեանը, գիւղից դուրս տանելու և շրջակայքում տեղաւորելու այդ փայտեղէնները, իսկ եթէ տանուտէրը անկարող է այդ անել, խնդրում ենք մեծ. պ. գաւառապետին իր ուշադրութիւնը դարձնել գիւղի վառ դրութեան վրա. հրդեհի երկիւղի կողմից վերջացնելով այն տխրալի նիւթի վրա մեր խօսքը, չենք կարող վկայ չը կանգնել հասարակութեան խորին շնորհակալութեան առ պ. պ. Աղան Մէլիք-Աղանեանցին և Խաչատուր Մխանեանցին, որ կարճ միջոցում հաւաքեցին ստորագրութեամբ, յօգուտ վնասված ընտանիքի մի գումար, մօտ երեք հարիւր րուբլի, բայց ստորագրութիւնը դեռ շարունակվում է. յոյս ունենք որ Մեղրիի պատուելի հասարակութիւնը չի զլանայ շարունակել իր օգնութիւնը յօգուտ վնասեալ ընտանիքին։

Խաչատուր Մալումեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարում մենք տպում ենք Մոսկվայից ստացած մի նամակ, որի մէջ մեզ հաշիւ է տրված «Эконом. Пол. Тур. Армянъ» բրօշիւրի ծախելու մասին։ Մենք եթէ տպեցինք մեր նկատողութիւնը այդ բրօշիւրի մասին, դրա համար չէր, որ փողը մեզ շուտով ուղարկվի, այլ դրա համար որ յայտնվի թէ ում մօտ է ծախվում յիշեալ բրօշիւրը, որովհետև մենք խմբագրութեան մէջ մի քանի հատ ունենք միայն, իսկ ամեն կողմից մեզ են դիմում, մինչև անգամ քառասուն, երեսուն հատ միանգամից ուզենալով այդ բրօշիւրից։ Այդ պատճառով մենք առաջարկում ենք նամակ գրող պարոններին հետևեալը. մենք կառնենք իրանց ձեռքում և գրավաճառի մօտ մնացած բոլոր բրօշիւրները, փողը կուղարկենք մեր աշխատակից Ն. Տէր-Գէորգեանին որ կը հասցնի պարոններին, իսկ բրօշիւրները կը խնդրենք խմբագրութեան անունով մեզ ուղարկել։ Այդպիսով փողը յօգուտ ուսանողների պարոնները իսկոյն կունենան, իսկ մենք հետզհետէ կը ծախենք բրօշիւրը։

—

«Русскій Курьеръ» լրագրում կարդում ենք որ այն յանձնաժողովը, որ զբաղված է արտակարգ միջոցներ մշակելով, դիտաւորութիւն ունի ամբողջ Ռուսաստանը բաժանել երեք տեսակ տեղերի վրա. հանգիստ տեղեր, կասկածաւոր տեղեր և տեղեր որոնք բացարձակապէս յայտնված են պաշարման դրութեան մէջ։

—

«Новое Время» լսել է որ երևելի ռուսաց վիպասան Տուրգենեվ այս ամառը գիւղում կանցկացնի և դիտաւորութիւն ունի հրատարակել մի քանի ժողովրդական և մանուկների ընթերցանութեան համար գրուածներ։

—

«Южный Край» լրագիրը լսել է որ կառավարութիւնը դիմել է Խարկօվի քաղաքային դումային և դիմելու է նոյնպէս զեմստվօյին, հրաւիրելով նրանց իրանց կարծիքը յայտնելու այն փոփոխութիւնների մասին, որոնց ցանկալի է իրագործել րէալական դպրոցների մէջ։

—

«Московскій Телеграфъ» հաղորդում է որ լուր կայ թէ ստատս-սեկրէտար Գիրս շուտով նշանակվում է ռուսաց դեսպան Կ. Պօլսի մէջ։

—

ՄՕԶԴՕԿԻՑ մեզ հետևեալ լուրեր են հաղորդում. Վլադիկավկասի մշտական ռուս դերասանական խմբից մի քանի անձինք տուեցին այստեղ մի քանի ներկայացումներ յօգուտ քաղաքիս ուսումնարանների։ Թէրէք գետը սաստիկ մեծանալով բաւական վնասներ է տուել քաղաքին, իսկ գետի վրա գտնված կամուրջը շատ վատ դրութեան մէջ է. փայտերը արդէն կատարելապէս փտած են, ամեն տեղից կարկատած է կամուրջը։ Մի քանի շրջակայ գիւղերի և քաղաքի մէջ յարակցութիւնը կտրված է ջրի մեծանալու պատճառով։ Լսվում է թէ եկող տարվանից պիտի բացվեն Մօզդօկում աղայոց և օրիորդաց պրօգիմնազիաներ։ Ժողովուրդը այդ լուրի պատճառով շատ ուրախ է։ Մօզդօկեցիները մտադիր են Կ. Պօլսի «Միացեալ ընկերութեան» մի օժանդակ ընկերութիւն հիմնել։ Մեր բարձր հասարակութեան թէ իգական և թէ արական սեռը ամբողջ գիշերները անցնում է կըլուբում թուղթ խաղալիս։

—

ԴՂԼԱՐԻՑ մեզ գրում են որ թեմական առաջնորդ Գէորգ Վեհապետեան Դղլար եղած ժամանակ յորդորում էր մի հարուստ հային իր ծախսով կառուցանել մի շինութիւն օրիորդաց դպրոցի համար, բայց ինքն սրբազանը, շատ հարուստ լինելով, իր գրպանից ոչինչ չէ տուել ազգային այդ նպատակի համար։

—

Մօզդօկից մեզ գրում են Գէորգ արքեպիսկոպոս Վեհապետեան, մեր եպիսկոպոսների մէջ ամենահարուստներից մին լինելով, այս օրերս նուիրել է կառավարութեանը, բարեգործական նպատակով 7500 րուբլի։ Նորերումս նա մի շըքանշան է ստացել։

եթէ հայազգի մի փարիզ գալով մեր ընթերցարանում կարող լինի գտնել որ և իցէ զբաղմունք իր գործերէն ազատ եղած ժամանակը։ Բայց այս ևս պէտք է ասեմ, որ փառք մեր ռուսաբնակ հայազգի եղբայրներին և ոչ փառք տաճկաբնակներին, կարծես թէ՝ այս վերջինները սրտի տեղ քար են կրում իրանց կուրծքերում։

Խեղճ, խեղճ երիտասարդներ, մտածեցի ես, ինչպէս ազնիւ է ձեր սիրտը և միանգամայն ինչպէս պարզ, դուք հաւատացած էք, թէ ամեն մի հայազգի այն սիրտն ունի, որն ունէք դուք. ո՜հ թէ որքան սխալվում էք, միայն տայ Աստուած, որ աւելի երկար սխալվէք և շուտով չը ճանաչնաք իրողութիւնը, քանզի կը վախնամ, որ իրողութիւնը ճանաչնալով դուք ևս յուսահատվիք։

Ընթերցարանում գտնվող հայր-սուրբը գերապատիւ Խորէն վարդապետ Ստեփանէն էր, որ եկած էր փարիզ մանկավարժութիւն ուսանելու, նրա և ուսանողների մէջ բացված վէճի պատճառն այն էր, որ հայր սուրբը նախատում էր փարիզի ուսանողներին, թէ ինչու նրանք չեն գնում պրօֆեսոր Դիւլօրիէի դասերը լսելու, իսկ ուսանողները նրան ապացուցանում էին, որ նրանց համար մի մեծ օգուտ չը կայ այդ հայկաբանի դասերից, որովհետև պ. Դիւլօրիէն միայն կարդացնել է տալիս աշակերտներին գրաբառ Խորենացին կամ Եղիշէ և թարգմանել տալիս գաղղիերէն, իսկ նրանք, ուսանողներից շատերը առաջին՝ լաւ չեն հասկանում գրաբառը, և երկրորդ՝ նրա դասերին գնալով՝ իրանց պրօֆեսորների (իրաւաբանութեան, բժշկութեան և այլ) դասերից են զրկվում, որովհետև բոլոր պրօֆեսորների դասախօսութիւնները մի և նոյն ժամանակն են լինում. Հայ ուսանողները խնդրել են պ. Դիւլօրիէին, որ կամ ճաշից յետոյ նշանակէ իր դասերը և կամ կիրակէ օրերը, որպէս զի նրանք ևս կարողանան լսել նրան, բայց պատուարժան գիտնականը չէ ընդունել ուսանողների խնդիրքը. չը նայելով դրան այս վերջինները մի կարգ են դրել իրանց մէջ. որ նրա ամեն մի դասին գոնէ երկու հայ ուսանող գտնվի։ Էլ ինչ անեն խեղճերը, միթէ կարելի է պահանջել, որ դրանք թողնեն իրանց պարապմունքները և միայն Դիւլօրիէի դասերը լսեն, չէ որ այդ կը վնասէ նրանց ուսման ընթացքին և նրանք յետ կը մնան իրանց ընկերներից, այն ժամանակն էլ պէտք է ասենք, թէ մեր ուսանողները միայն փարիզի բուլվարներն են չափում ու սրճանոցները յաճախում և իրանց գործով չեն պարապում. որքան զրպարտութիւն. ամբողջ երկու ամիս մնացի փարիզ և գոնէ մի անգամ մի հայ ուսանող չը տեսայ բուլվարի վրա, իսկ թէ նրանք երբեմն մի սրճարան կը մտնեն և որ և իցէ քան սանթիմի մի բաժակ սուրճ կը խմեն և մի երկու լրագիր կը կարդան, միթէ դա պարսաւելի է։

Որովհետև արդէն վերևը յիշեցի պ. Դիւլօրիէի անունը, ուստի աւելորդ չէր լինի մի քանի խօսք ասել այստեղ այն գաղափարի մասին, որը տուել է գերապատիւ Խորէն վարդապետ վերոյիշեալ պարոնին մի հայկական օրագիր հրատարակելու (ի հարկէ գաղղիերէն լեզուով) և որի համար արդէն տեղեկութիւն կար պատուական «Մշակի» մէջ և մինչև անգամ, սրտի ուրախութեամբ պէտք է ասեմ (որովհետև այդ ցոյց է տալիս, որ շատերը անտարբեր չեն դէպի ազգային հարցերը), տեսանք մի քանի պատուական անձանց ցանկութիւնը բաժանորդ գրվել այդ օրագրին։

Բայց նախ և առաջ ներողի ինձ հարցնել— ինչու համար ենք մենք ցանկանում օրագիր ունենալ փարիզում կամ մի այլ եւրոպական կենտրօնում. ինձ կը պատասխանեն թէ մենք ցանկանում ենք Եւրօպայում մի օրագիր ունենալ նրա համար, որ կարողանանք նրա միջոցաւ ծանօթացնել եւրոպացի քաղաքակրթեալ ազգերը մեր ազգի հետ, սրա քաղաքական, մտաւորական և տնտեսական կեանքի հետ և այդպիսով գրաւել եւրոպացւոց համակրութիւնը, նրանց սիմպաթիան. շատ գեղեցիկ միտք, սքանչելի գաղափար և միայն ափսոս, որ այդ շատ տարիներ առաջ չէինք արած։ Բայց արդեօք մենք կը հասնենք մեր նպատակին, եթէ այդ գործին ձեռնամուխ լինի նոյն իսկ գերահռչակ Դիւլօրիէն. ո՛չ. պատասխանում եմ ես և ահա ինչ պատճառներով. Նախ՝ Դիւլօրիէն յայտնի է Ֆրանսիայի մէջ և գիտնականների շրջանում իբրև մի մասնագէտ, մի գիտնական, ուրեմն նրա հրատարակած օրգանի վրա պէտք է նայեն իբրև մի մասնագիտութեան օրգանի վրա և դրա համար իսկ դա պէտք է կարդացվի ոչ թէ ամբոխից, ժողովրդից, որը գլխաւորապէս մեր ցանկութիւնն է և նպատակը, այլ միայն գիտնականներից, որոնցից մեզ մէկ մեծ օգուտ չը կայ. երկրորդ՝ արդեօք պ. Դիւլօրիէն յայտնել է Խորէն հայր սուրբին կամ մի ուրիշ անձի իր օրագրի պրօգրամը, ո՛չ. ուրեմն ինչ երաշխաւորութիւն, ինչ գարանտիա ունենք, որ նա իր օրագրի մէջ չի տպի հայոց հին պատմութիւնը Հայկէն սկսած, կամ նոյն իսկ Խորենացւոյ թարգմանութիւնը, այլ կը գրէ հայոց ներկայի մասին. Եթէ մի րոպէ ենթադրենք, թէ նա ամենայն ազնւութեամբ կը կատարէ իր վրա վերցրած պարտաւորութիւնը, հարցնում եմ, արդեօք նա ինքը ծանօթ է մեր ներկայի հետ, ինչն է ցոյց տալիս թէ նա ծանօթ է, ապրած է հայերի հետ, ճանապարհորդած է Հայաստան, հետազօտած է հայի կեանքը. յայտնի չէ, ուրեմն ումից պէտք է նա ժողովէ իր նիւթերը, իր թղթակիցներէն, ովքեր են դրանք. նա չէ կարող Հայաստանի ամեն կողմերում ունենալ իր սեփական թղթակիցներ, որովհետև նիւթական միջոցները չը պիտի ներեն, թէ ինչու, այդ մենք փոքր ինչ յետոյ կը տեսնենք, իսկ կամաւոր թղթակիցները պիտի կարողանան տալ նրան պատշաճաւոր նիւթեր, կամ նոյն իսկ ինքը կարող է արդեօք որոշել պիտանին անպիտանէն, զանազանել ճիշդը սխալէն, չէ որ դրա համար պէտք է ժողովրդի կեանքը, հոգին գիտնալ, ճանաչել։ Երրորդ՝ յարգելի հայկաբանը պահանջել է միայն երկու հարիւր բաժանորդներ, որպէս զի կարողանայ իր օրագիրը հրատարակել. այստեղ կը համարձակվիմ հարցնել, որքան պէտք է լինի բաժանորդական գինը, յուսամ որ ոչ աւելի քան հարիւր ֆրանկ (40 րուբլի) տարեկան, ուրեմն ընդամենը նա պէտք է ստանայ 20,000 ֆր. դիցուք թէ հայասէրների թիւը մի երկնային զօրութեամբ շատացաւ և հայկական օրգանի կարդացողների թիւը կրկնապատկվեց, հասաւ 400-ի, այն ժամանակ եկամուտը կը լինի 40,000 ֆր. (մի մոռանաք որ ես չափազանցութիւն եմ անում, աւելի եմ վերցնում), բայց միթէ փարիզի մէջ կարելի է մի որ և իցէ օրինաւոր օրագիր կամ լրագիր հրատարակել 20 կամ 40 հազար ֆրանկով և այդ փողով էլ դեռ իրեն համար սեփական թղթակիցներ պահել զանազան հայաբնակ տեղերում. Ով այդ բանը ինձ կը պնդէ, ես համարձակապէս կասեմ, որ նա քիչ տեղեկութիւն ունի գործի էութիւնից. փարիզի մէջ որ և իցէ պատշաճաւոր խմբագրութեան բա-